

Inbreng AIVD en MIVD wetsvoorstel uitbreiding strafbaarheid spionage

Zoals gemeld in opvolgende jaarverslagen zien de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) (hierna I&V-diensten) dat steeds meer landen invloed proberen uit te oefenen op Nederlandse belangen. Ons land hoort bij de meest ontwikkelde naties van de wereld op het gebied van economie, wetenschap en (militaire) techniek. Onder invloed van globalisering maakt dit dat Nederland een aantrekkelijk, maar ook in toenemende mate kwetsbaar doelwit is van spionage. Daarnaast is Nederland ook gastland voor een groot aantal volkenrechtelijke organisaties, wat bijdraagt aan het feit dat Nederland een interessant doelwit is van spionageactiviteiten. Buitenlandse mogendheden proberen onder andere binnen te komen bij ministeries, opsporings- en veiligheidsdiensten, politieke partijen, internationale organisaties en cultureel-maatschappelijke organisaties.

Spionage raakt iedere in Nederland verblijvende persoon. Als door spionage innovatieve kennis en technologie verdwijnen, tast dat het Nederlandse verdienmodel aan. Het bedreigt onder andere de Nederlandse economische veiligheid en daarmee ook de nationale veiligheid. De dreiging van spionage was in 2021 onverminderd groot. Diverse statelijke actoren zijn in staat en hebben mogelijk de intentie om de Nederlandse nationale veiligheid schade toe te brengen. Daarvoor gebruiken ze middelen als spionage (zowel digitaal als via menselijke bronnen) en heimelijke beïnvloeding.

Verder verrichten diverse landen met een diaspora in Nederland hier inlichtingenactiviteiten om zicht en grip te krijgen op hun diaspora. Enerzijds kunnen deze activiteiten erop gericht zijn om de relatie met de diaspora te verbeteren, zodat deze kan worden ingezet ter bevordering van hun (nationale) belangen in het buitenland. Anderzijds kunnen de activiteiten erop gericht zijn (vermeende) tegenstanders en critici binnen deze gemeenschappen in kaart te brengen, hun het zwijgen op te leggen of onder druk te zetten om anderszins mee te werken ten behoeve van de regimes van deze landen.

Tot slot zorgen digitalisering en globalisering voor nieuwe kwetsbaarheden omdat landsgrenzen steeds minder een drempel opwerpen.

Spionage richt zich steeds vaker op meer dan enkel het verkrijgen van staatsgeheime informatie. Ook andere (ongerubriceerde of bedrijfsgeheime) informatie kan dienen als voorkennis voor staten om bijvoorbeeld in te kunnen spelen op politieke of maatschappelijke ontwikkelingen, om kwetsbaarheden in Nederlandse systemen of processen te identificeren, om besluitvorming te beïnvloeden, om krijgsmacht en diplomatie te versterken of om economisch voordeel te behalen en de concurrentiepositie te versterken. De betreffende landen handelen dus in hun eigen belang.

In het licht van de beschreven spionagedreiging en de reeds langer toenemende geopolitieke spanningen zijn de I&V-diensten dan ook voorstander van een verscherpte en gemoderniseerde spionagewetgeving. Omdat de I&V-diensten in de uitvoering van hun wettelijke taken regelmatig te maken hebben met het tegengaan van spionage, zijn zij nauw betrokken bij de totstandkoming van dit voorstel tot wetswijziging.

Zoals beschreven in de Memorie van Toelichting bij het voorliggende voorstel tot wetswijziging trachten de I&V-diensten met tegenmaatregelen Nederlandse (veiligheids)belangen reeds te beschermen tegen spionageactiviteiten. Bestuursorganen, onderwijs- en andere instellingen, kenniscentra en particuliere werkgevers worden via voorlichting of, in een concrete casus, via een (schriftelijke) mededeling (op basis van de artikelen 62 en 67 van Wiv 2017) geïnformeerd over spionageactiviteiten die de Nederlandse I&V-diensten hebben waargenomen. Daarmee worden de ontvangers in staat gesteld (rechts)maatregelen te treffen.

Zoals beschreven in de Memorie van Toelichting bij het voorliggende voorstel tot wetswijziging hebben de I&V-diensten de mogelijkheid om een ambtsbericht uit te brengen aan de Landelijke Officier van Justitie op basis van artikel 66 Wiv 2017. De I&V-diensten hebben op grond van artikel 17 Wiv 2017 zelf geen bevoegdheid tot het opsporen van strafbare feiten. Niet in alle gevallen waarin spionageactiviteiten plaatsvinden die mogelijk in aanmerking komen voor een strafrechtelijke vervolging, zal door de I&V-diensten een ambtsbericht worden afgegeven. De I&V-diensten dienen immers binnen het eigen wettelijke kader rekening te houden met, dan wel een afweging te maken tussen de wettelijke plicht tot het beschermen van eigen bronnen, het voortzetten van inlichtingenonderzoek ten faveure van bijvoorbeeld de kennis van modus operandi van de betrokken buitenlandse mogendheid en de noodzaak de dreiging op korte termijn te mitigeren zoals via het uitbrengen van een ambtsbericht.

Aansluitend hierop is het van belang ook binnen het strafrecht voldoende mogelijkheden te bieden voor de aanpak van (ernstige vormen van) spionage. Met het voorliggende wetsvoorstel wordt de strafbaarheid van spionagehandelingen verruimd zodat het Openbaar Ministerie en de opsporingsdiensten meer mogelijkheden tot handelen hebben wanneer spionage wordt vastgesteld door de I&V-diensten.

Daar hoort wel de kanttekening bij dat spionage van alle tijden is en dat er geen ultiem instrument bestaat dat de dreiging volledig kan mitigeren.

Via een palet aan instrumenten trachten de I&V-diensten invulling te geven aan hun wettelijke taak om de nationale veiligheid te beschermen en de spionagedreiging zo klein mogelijk te houden. De nieuwe bepaling in het Wetboek van Strafrecht waarin het verrichten van handelingen ten behoeve van een buitenlandse mogendheid, wetende dat daarvan gevaar is te duchten voor een of meerdere van de opgesomde belangen, (apart) strafbaar wordt gesteld, creëert een extra instrument. Dit instrument kan niet alleen worden ingezet tegen degene die de in het voorstel beschreven gedragingen ten behoeve van de buitenlandse mogendheid verricht, maar ook tegen degene die de ander beweegt om dergelijke gedragingen te verrichten.

Tevens gaat van de verscherpte wetgeving een normerende en naar verwachting afschrikkende werking uit richting personen die spionageactiviteiten voor buitenlandse mogendheden (zouden) overwegen wetende dat daarvan gevaar is te duchten voor een of meerdere van de opgesomde belangen.

Zoals staat beschreven in de Memorie van Toelichting bij het voorstel is een aanvullende strafbaarstelling ook van belang om de Nederlandse strafwetgeving op een gelijkwaardig niveau te houden met de wetgeving in andere Europese landen. Daarmee wordt voorkomen dat het risico ontstaat dat Nederland - en daarmee de Nederlandse overheid, bedrijven en in Nederland verblijvende personen - in verhouding tot andere landen een aantrekkelijk doelwit wordt voor spionageactiviteiten.

De I&V-diensten steunen derhalve het wetsvoorstel tot verruiming van de strafbaarheid van spionage.